

Kokemuksia sekakäytöstä - Säätelyä, kaoottisuutta ja itsetutkiskelua

SANNA VÄYRYNEN,

JOHTAVA TUTKIJA, THL, MAKING SENSE OF POLYDRUG USE – RESEARCH PROJECT
(SA)

HELSINKI 15.02.2017

Intressini aiheeseen

Ymmärtämään pyrkivyyys ja ymmärryksen luominen ilmiöihin, joihin liittyy a) negatiivista ja tunneperäistä yhteiskunnallista suhtautumista, mutta b) yksilöllisinä tilanteina ilmentävät inhimillistä kärsimystä, ovat intiimiä, hävettäviä ja salattua -) kolikon kaksi puolta.

Muita tutkimuskohteitani ovat mm. naisten huumeiden käyttö, väkivalta kokijoiden ja tekijöiden näkökulmista, päihde- ja mielenterveyskuntoutus ja sen inhimillinen vaikuttavuus, kokemukset sekakäytöstä (käyttäjät ja ammattilaiset)

Ilmiöt yhteiskunnallisesti merkityksellisiä, mutta myös ”häiritseviä” – rikkovat ns. ”onnellisuuskuplaja”

Ymmärryksen luominen

Ilmiöiden leimaavuuden purkaminen (ylevä periaate):

Ote teoksesta Varjoja naiseudessa:

”Kerran vankilassa ollut tai huumeita käyttänyt nainen tai mies saatetaan määritellä aina vangiksi tai narkomaaniksi. Hänen tarinansa saatetaan tulkita vangin tai huumeiden käyttäjän tarinana vaikka kyseiset ulottuvuudet eivät olisi (enää) merkityksellisiä” (Virokannas & Väyrynen 2013, 15)

Päämääränä on purkaa tiettyyn elämänvaiheeseen, paikkaan, toiminnan kontekstiin sijoittuvaa leimaavaa määrittelyä.

Puheenvuoron näkökulma

Puheenvuorossani paneudun sekakäyttöön käyttäjien ja päihdetyön ammattilaisten näkökulmista

Tausta: sekakäyttö paljon puhuttu, vähän tutkittu ja paljon jännitteisiä mielikuvia sisältävä ilmiö.

Kysyn, miten käyttäjät ja sosiaali- sekakäytön määrittelevät ja millaisia merkityksiä he sekakäytölle antavat.

Rakennan kuvaa siitä, millaisia sisältöjä sekakäyttö saa käyttäjien ja ammattilaisten tulkitsemana sekä siten miten nämä tulkinnat rakentavat kuvaa a) sekakäytöstä ja b) suhtautumisesta käyttäjiin

Näkökulmat jatkuu...

- Puheenvuoro pohjautuu: Aktemian-tutkimushankkeeseen ”Making sense of polydrug use: Prevalence, use patterns and harms” : Pekka Hakkarainen, Sanna Kailanto, Karoliina Karjalainen, Kati Kataja, Kristiina Kuussaari, Christoffer Tigerstedt ja Sanna Väyrynen
- Artikkeleihin:
 - Väyrynen, Sanna; Kati Kataja, Pekka Hakkarainen, Sanna Kailanto, Karoliina Karjalainen, Kristiina Kuussaari ja Christoffer Tigerstedt 2015: Sääteilyä, kaoottisuutta ja itsetutkiskelua - Sekakäytön määritelmiä ja merkityksiä päihdetyön ammattilaisten ja käyttäjien tulkitsemana. Janus. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön aikakauslehti. Vol 23, 3/2015, 284—299.
 - Kataja, Kati; Väyrynen, Sanna; Hakkarainen, Pekka; Kailanto, Sanna; Karjalainen, Karoliina; Kuussaari, Kristiina ja Tigerstedt, Christoffer 2016: Sekakäytön riskit, kontrolli ja käyttäjäidentiteetit. Yhteiskuntapolitiikka 1/2016, 43—54.
 - Väyrynen, Sanna; Hakkarainen, Pekka & Kataja, Kati (2017 tulossa): Huumeiden käytön vaiettu mielihyvä(työnimi). Teoksessa: Valkonen, Jarno (toim.): Häiritsevä yhteiskuntatutkimus. UniPress. University of Lapland. Rovaniemi

Sekakäytön käsite

Käsitteelle sekakäyttö (polydrug use) löytyy useita erilaisia määritelmiä.

Sekakäyttöä on tyypitelty esimerkiksi eri aineiden käytön ajoittumisen mukaan (Schensul ym. 2005) tai eri aineiden yhdistämisen farmakologisten vaikutusten tai niiden tavoittelun mukaisesti (Groß ym. 2009; ks. myös Ives & Ghelani 2006).

Ilmiötä on lähestytty sekä kvantitatiivisella että kvalitatiivisella otteella.

Kvantitatiivisista lähentymistavoista sekakäyttäjiä on luokiteltu esimerkiksi käytettävien päihteiden määrän, käytön intensiteetin (Smith ym. 2011) tai erilaisiin päihdeyhdistelmiin perustuvan jaottelun mukaan (Font-Mayolas ym. 2013).

Laadullisilla tutkimuksilla on tavoiteltu sekakäytön sosiaalisia merkityksiä erilaisissa kulttuurisissa konteksteissa, kuten yökerhoissa (Boeri ym. 2008) tai opiskelijayhteisössä (Quintero 2009) ja ongelmakäyttökulttuurien yhteydessä (Perälä 2011, Väyrynen 2007).

Sekakäytön käsite II

Sekakäyttö on kansankielinen ilmaus tietynlaiselle päihteiden käytölle, ei ole virallinen diagnostinen käsite (Holopainen 2003).

Eryteisesti suomenkielessä sekakäytön ajatellaan usein viittaavan a) siihen, että eri päihteitä käytetään sekaisin ja b) että siihen, että käyttäjä itse on sosiaalisesti tai mentaalisesti sekaisin.

Sekakäytöstä puhuttaessa kyse on **mielikuvista**.

- Mielikuviin liittyviä moraalisia ja ideologisia merkityksiä (Room 1978)
- Robin Room (1978, myös 2001) toteaa päihteiden käytön mielikuvien olevan jatkuvan neuvottelun alaisina ja ohjaavan sitä, minkälaisten instituutioiden hoidettaviksi, määriteltäviksi ja käsiteltäviksi päihdeongelmat päätyvät.
- Mielikuvat ovat tiivistettyjä ja pelkistettyjä näkemyksiä, jotka ohjaavat käytäntöjä, mutta ovat vaikeasti havaittavissa.

Mielikuvat sekakäytöstä

Sosiaali- ja terveyspalveluissa kohdataan sekakäyttöä ja -käyttäjiä monilla tasoilla ja tavoilla

Myös siellä mielikuvien merkitys on nähtävillä.

- Esimerkiksi Pesola (2004) on todennut, että perusterveydenhuollossa sekakäyttöön suhtaudutaan varautuneesti ja heidän hoitoaan pidetään vaativana.
- Sekakäyttäjät nähdään henkilöinä, jotka lääkäreiden kiirettä ja vaihtuvuutta hyväksi käyttäen pyrkivät hankkimaan mieleisiään, päihdetarkoituksiin sopivia lääkkeitä (Alaja 1998).
- Päihdehuollon erityispalveluissa asiakkaalle, joka käyttää useita päihteitä samanaikaisesti, ei ole ollut tarjota oirekuvaan sopivia hoitopaikkoja (Partanen 2002).
- Lisäksi päihdehoidossa alkoholi ja huumeet erotetaan usein toisistaan siitä huolimatta, että sekakäyttö on auttavien tahojen yhteisesti tunnistama ilmiö ja hoidon haaste.

Mielikuvat II

Huumehoidon asiakkaista 62 prosenttia on todettu käyttävän ainakin kolmea päihdettä, mikä on nähty vaikeuttavan huumeiden onnistumista. (Tanhua ym. 2011).

Lisäksi hoidon haastavuutta perustellaan sekakäyttöön liittyvillä mielenterveysongelmilla (Partanen 2002), jotka aiheuttavat sekakäyttäjien pompottelua päihdehuollon ja psykiatrisen terveydenhuollon välillä. (Mieli-ohjelma ja päihde- ja mielenterveyskuntoutuksen yhdistäminen)

Hoidollisesta näkökulmasta sekakäyttö on ristiriitainen ilmiö, johon liittyy paljon ennakkoluuloja, eikä työtä sekakäyttäjien parissa koeta houkuttelevana. (Pesola 2004; Väyrynen & Lindh 2013.)

Useasti kukaan ei halua hoitaa -) ns. toivottomien tapausten kategoria.

Aineisto

Tutkimuksen aineisto koostuu

- 1) päihteiden käyttäjien teemahaastatteluista (28 henkilöä) ja
- 2) päihdetyön ammattilaisille suunnatusta sähköpostikyselystä (N 19).

- Käyttäjien haastatteluissa kysyttiin muun muassa: elämäntilanteesta, päihteiden käytöstä osana elämäntilanteesta, eri päihteiden yhdistelemisestä, suosikkikombinaatioista, tyypillisimmistä käyttötilanteista ja sekakäytön merkityksistä.
 - Työntekijöille avoimia kysymyksiä: esim. miten he määrittelevät sekakäytön, millaisena sekakäyttö näkyy heidän työssään, miten he kuvaavat sekakäyttäjää ja millaista on sekaisin aineita käyttävän hoito ja kuntoutus.
 - Analyysi: aineistolähtöinen sisällö
-

Ulkoiset lähestymistavat		Sisäiset lähestymistavat	
Määritelmä	Suhde sekakäyttöön	Määritelmä	Suhde sekakäyttöön
Analyyttinen	Holistinen ihmiskäsitys ja ymmärtämään pyrkivä lähestymistapa. Tunnistaa erilaiset käyttötavat.	Fyysinen itselääkintä	Aineiden ”lääkinnällisiä” vaikutuksia korostava lähestymistapa. Eri aineet kompensoivat toisiaan, vieroitusoireiden hoito. Ongelmakäyttö painotus.
Kliininen	Lääketieteellisiä faktoja ja fyysisiä riskejä korostava lähestymistapa. Ongelmakäyttö painotus.	Psyykinen itselääkintä	Psyykkisiä ja henkisiä traumoja sekä elämänkriisejä korostava lähestymistapa. Ongelmakäyttö painotus.
Ajallinen	Käytön intensiteettiä ja ruumiillisten oloilojen säätelyä korostava lähestymistapa. Ongelmakäyttö/satunnaiskäyttö painotus.	Kontrollin menetys	Elämänkaaoottisuutta ja aineiden käytön ympärille rakentuvaa elämäntapaa korostava lähestymistapa. Ongelmakäyttö painotus.
Aineperusteinen	Erontekoja käyttäjien käyttötapojen ja statusten välillä korostava lähestymistapa. Ongelmakäyttö painotus, mutta tunnistaa erilaiset käyttötavat.	Juhliminen	Käytön satunnaisuutta ja sosiaalista tilanteisuutta korostava lähestymistapa. Viihde- ja satunnaiskäyttö painotus.
Aineiden saatavuus	Markkinaperusteinen lähestymistapa, jossa käyttö perustuu saatavuus. Ongelmakäyttö painotus.	Itsetutkiskelu	Eksistentiaalinen ja henkistä laajentumista sekä ymmärrystä korostava lähestymistapa. Hallittua käyttöä korostava painotus, mutta tunnistaa erilaiset käyttötavat.

Taulukko 1. Sekakäytön ulkoiset ja sisäiset merkitykset asiantuntijoiden ja päihteiden käyttäjien tulkitsemisena

Ammattilaisten tulkintoja sekakäytöstä

AMMATTILAISAINEISTOSSA *ULKOISET LÄHESTYMISTAVAT* KOROSTUVAT.

NIILLÄ VIITTAAN AINEIDEN KÄYTÖN SOSIAALISIIN EHTOIHIN, KLIINISIIN JA OBJEKTIIVISUUTTA TAVOITTELEVIIN MÄÄRITELMIIN.

Analyyttinen lähestymistapa

Analyyttinen lähestymistapa

- sekakäytön erityisyys suhteessa muuhun päihteiden käyttöön.
- käytön monikasvoisuuden ja määrittelyn haasteellisuuden
- sekakäytölle ei haeta syitä tai selityksiä, eikä muullakaan tavalla arvoteta ilmiötä.
- määrittelyssä korostuu sekakäytön suhteellisuus, jota työntekijä avaa monista suunnista kokemuksellista ja tieteellistä tietoa hyödyntäen sekä yksilön erityisyyttä korostaen.

”Vaikka sekakäyttö kategorisesti niputtaa käsitteensä alle yhtäaikaisen/limittäisen erilaisten psykoaktiivisten päihdyttävien aineiden (väärin)käytön, on se ilmiönä kompleksisempi ja moniselitteisempi ja määrittetty aina uudelleen kunkin henkilön tajunnallisuuden, kehollisuuden ja situationaalisuuden määrittelemänä. Ts. kukin käyttäjä konstruoi ensimmäisestä kokeilusta lähtien oman erityislaatuisen merkityssuhteensa kuhunkin käyttämäänsä aineeseen.” Ammattilainen, nainen

Analyyttinen lähestymistapa ja suhtautuminen sekakäyttöön

Analyttisessä lähestymistavassa syvältä kumpuavaa ja sisäistettyä hiljaista tietoa sanoitetaan ja sekakäyttö-ilmioon haetaan ymmärrystä, jossa erilaiset ihmiskäsitykset ja selitysmallit mallit risteilevät.

Pohdinnassa korostuu holistinen ihmiskäsitys ja pyrkimys kokonaisvaltaiseen ymmärrykseen (Rauhala 1983).

Sekakäyttöön suhtaudutaan kuten mihin tahansa ihmiselämää merkityksellistävään asiaan tai toimintoon, jota pyritään ymmärtämään osana yksilön elämäntarinaa ja historiaa.

Sekakäytön erilaiset muodot tunnistetaan.

Kliiniset tekijät

Kliiniset tekijät sekakäytön määrittäjinä.

- määrittelyt ja perustelut tapahtuvat sekakäyttöä lääketieteen näkökulmasta ja sen terminologiaa käyttäen.
- sekakäyttöä lähestytään arvioimalla sekakäytön prevalenssia ja oireenkuvaavaa.

”Sekakäyttö on eri kemiallisten vaikuttavien aineiden käyttö samanaikaisesti tai elimistössä samanaikaisesti vaikuttava yhdistelmä. Työssäni se näkyy ihmisten erilaisina oireiluina aineiden vaikutusten loputtua tai poistuttua kehosta. Vieroitusoireina ja erilaisina sivuoireina mm. kutina, pahoinvointi jne.” Ammattilainen, nainen

Kliiniset tekijät ja suhtautuminen sekakäyttöön

työntekijöillä pyrkimyksenä neutraaliobjektiivisuus.

määrittelyssä korostuvat sekakäytön terveydelliset riskit ja fyysiset oireet.

Sekakäyttö näyttäytyy fyysisenä riippuvuusongelmana ja työntekijän huomio kiinnittyy käytön yksilölle aiheuttamiin fyysisiin oireisiin, sairauksiin ja terveysongelmiin.

Sosiaaliset ongelmat rajautuvat tarkastelun ulkopuolelle.

Ajallinen lähestymistapa

- sekakäyttöä määritellään nautittavien aineiden ajoittumisen ja käyttötiheyden välisenä suhteena.
- määritelmässä korostuu eri päihteiden käyttämisen intensiteetti, jossa käyttötiheys on sekakäyttöä määrittävä asia.
- sekakäytön muodot voivat vaihdella eri päihteiden tarkoituksenmukaisesta sekoittamisesta (cocktailit, kombot) aineiden jaksottaiseen perättäiskäyttöön

”Sekakäyttö on mielestäni usean eri päihteen yhtäaikaista ja jaksoittaista käyttöä. Eli joko aineita otetaan yhtä aikaa, jotta saadaan yhteisvaikutuksilla päihtymystilaa vahvistettua tai peräkkäin päihteidenkäytön haittavaikutusten minimoimiseksi.” Ammattilainen, nainen

Ajallinen lähestymistapa ja suhtautuminen sekakäyttöön

Lähestymistavassa sekakäyttö näyttäytyy tapana säädellä fyysisiä olotiloja.

Ajatuksena on, että käyttäjät ovat tietoisia aineiden farmakologisista vaikutuksista ja ristiin reagoinneista, jotta pystyvät säätelemään olotilojaan erilaisissa tilanteissa.

Sekakäyttö nähdään fyysisen itsehoidon keinona ja päihtymistilan vahvistajana.

Aineiden saatavuus

Aineiden saatavuuden vaihtelut katumarkkinoilla on yksi suomalaisen sekakäytön selitysmalli

Ammattilaiset määrittävät sekakäyttöä myös *aineiden saatavuuteen* nojautuen, jonka he liittävät satunnaiskäyttöön ja huumemarkkinoihin.

Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että jos käyttäjän ensisijaisesti haluamaa ainetta ei ole saatavilla, on mahdollista että hän käyttää jotain muuta saatavilla olevaa ainetta.

”Lisäksi on satunnaista sekakäyttöä, mikä liittyy tiettyjen aineiden saatavuuden vaihteluihin, eli käytetään jos tulee eteen laatua hyvällä hinnalla/ilmaiseksi” Asiantuntija, nainen

Suhtautumistapa: Yllä olevassa sitaatissa käyttäjä näyttäytyy tietoisena valintoja tekevänä kuluttajana, mutta mielikuva käyttötavasta ei tule esille.

Ammattilaisten sisäisiin tekijöihin liittyvät tulkinnat

Esillä vähemmän.

Fyysisen itselääkinnän määritelmä painottuu

- kietoutuu osaksi aineperusteista tai kliinisiin tekijöihin kiinnittyvää analyyttistä lähestymistapaa.
- Fyysisessä itselääkinnässä on kyse siitä, että aineiden käytön motiivit ovat ajan mittaan säännöllisessä käytössä vaihtuneet mielihyvän tavoittelusta ja maksimoinnista epämiellyttävien tuntemusten välttelyksi (esim. Koski- Jännes 1998; Partanen 2002).

”Sekakäyttö tarkoittaa mielestäni niin päihteiden kuin eri lääkkeidenkin käyttöä sekaisin niin, että taustalla on selkeä tarkoitus joko lisätä, vähentää, muuttaa tai saada aikaiseksi täysin erilainen olo - nimenomaan päihtymystila. Sekakäyttöä voi olla myös se, että jollain lääkeaineella/päihteellä pyritään lieventämään jonkun toisen päihteen/lääkkeen vaikutusta. Taustalla on siinäkin selkeä pyrkimys vaikuttaa tunteisiin/toimintakykyyn kemiallisesti. Yhdistelmiä on lukuisia. Kaikki keskushermostoon vaikuttavat lääkeaineet ovat potentiaalista sekakäytön materiaalia yhdessä päihteiksi määriteltävien aineiden kanssa.”
Ammattilainen, nainen

Fyysinen itselääkintä ja suhtautuminen sekakäyttöön

Ammattilaisten tulkitsemana fyysinen itselääkintä liittyy useimmiten käyttäjän omaehtoiseen vieroitusoireiden lievittämiseen ja aineiden fysiologisiin ominaisuuksiin, joilla käyttäjä säätelee olotilojaan.

Tulkinnassa on kysymys ruumiintilojen säätelystä, johon Rose (2013) viittaa sosiaalisen biologisoitumisena, jonka yhtenä piirteenä on kyky säädellä elintoimintoja ja lisätä vitaalisuutta. (yksitapa nähdä asia)

suhtautumistapa hakee ymmärrystä ja asemoi käytön yhtäältä riippuvuudeksi, jonka taustalla on muita psykososiaalisia ongelmia ja toisaalta tavaksi hallita arkea ja lisätä toimijuutta kemiallisesti.

Käyttäjien tulkintoja sekakäytöstä

TULKINNOISSA KOROSTUVAT SISÄISET TEKIJÄT JA
IDENTITEETTIKYSYMYKSET

Käyttäjät (ulkoiset tekijät)

Ulkoisiin tekijöihin liittyvä *klininen lähestymistapa* oli sekakäytön määrittelijänä osalla käyttäjistä.

He nostivat esiin erityisesti sekakäytön terveydelle vaarallisia riskitekijöitä.

Ammattilaisista poiketen he korostivat sekakäytön koettuja ja nähtyjä klinisiä vaikutuksia.

Määrittelyn avulla käyttäjä teki eroa oman käyttönsä ja sekakäytön sekä sen tuottamien ongelmien välillä

Käyttäjät asemoivat itsensä erilaisten käyttötapojen mukaan, ja käyttötapa ja käytetty ainerepertuaari toimivat käyttäjän identiteetin määrittelijöinä (vrt. Väyrynen 2007; Perälä 2011).

”Tämän päivän nuoret ei oikein itekkään tiä mitä ne haluaa. Ne on onnellisia sekakäyttäjiä ja hyvin todennäköisesti tuolla elämäntyylillä niitten elämäнкаari ei oo kovin pitkä, koska ei kenenkään elimistö kestä niitä rääkkejä. Minä lähen tästä näin, mulla on maksa-arvot kohallaan, mulla on veriarvot suurinpiirtein kohallaan ja verenpaineet on kohallaan, ja mistä johtuu, johtuu siitä että minä en oo mikkään onnellinen sekakäyttäjä. Jos käytän, käytän amfetamiinia.” Käyttäjä, mies

Aineperusteisuus osana kliinistä lähestymistapaa

Käyttäjien kliinisessä määrittelyssä korostuu *aineperusteinen lähestymistapa*, joka keskittyy ensisijaisesti käytettäviin päihteisiin ja niiden merkitykseen yksilön elämässä (ks. myös Tammi ym. 2011; Font-Mayolas ym. 2013).

Vaikka aineiden käyttö olisi rajuakin ja ainerepertuaari mittava, ihminen ei välttämättä miellä käyttöönsä sekakäyttöksi.

Eronteko aineiden välillä liittyy oman paikan ja identiteetin esittämiseen.

Kyse on siitä, millaisena ihminen haluaa muiden näkevän hänet ja miten hän itsensä paikantaa suhteessa päihteiden käyttäjien sisäiseen hierarkiaan. (Väyrynen 2007.)

Useissa haastatteluissa käyttäjät kuvasivat sekakäyttöä elämänsä eri vaiheissa: päihteiden käyttö nimettiin sekakäyttöksi vasta siinä vaiheessa, kun erilaiset lääkkeet tulivat käyttökuviioon mukaan (vrt. Ovaska ym. 1993).

Aineperusteinen lähestymistapa jatkuu

Moni vastaaja korosti sitä, että nimenomaan lääkkeet tekevät päihteiden käytöstä sekakäyttöä. Vastaajat kuvasivat ainerepertuaarien laajenemista ja elämäntavan muutosta, joka siihen liittyy.

”Mä lopetin urheilut ja rupesin juomaan sitä pussikaljaa ja imppasin liimaa ja se oli heti semmost humalahakusta. Mä sammuin johonki bileisiin, mä olin vessassa oksentamassa ja... Siit se sitten lähti niinku valumaan että sit tuli pillerit mukaan ja sitten tuli tää hasis ja sit siitä pikkuhiljaa mua rupes kiehtomaan se semmonen rikollinen elämäntapa ja se että ku helppo raha kiinnosti tietenkin ni mä olin sit hetken pääst varkaissa. Sit aineet niinku muuttu että ku piti olla öisin varkaissa piti pysyy hereillä ja sit mul tuli amfetamiini siihen. Ja sillon nuorempana oli helpompi kiusata lääkäreitä, ku ei ollu tätä internettii ni sit ku kävi yksityisii lääkäreitä ni sul saatto olla kassillinen lääkkeitä, mitkä morfiinijohdannaisii, niinkun päivän mittaan mitä oli saanu. Sit mä tutustuin lääkäreihin ja maksettiin niille joku summa ja saatii Temgesicci, mikä on niinku vastaavanlainen ku Subutex. Sit mä narahdin niihin ja sit must tuli semmonen sekakäyttjä.”
Käyttjä, mies

Sisäiset tekijät: fyysinen itselääkintä

Fyysinen itselääkintä merkityksellistyy pyrkimyksenä säätää olotiloja siten, että eri päihteitä käytetään korjaamaan ja loiventamaan muiden päihteiden vieroitusoireita.

Sekakäyttö merkityksellistyy tällöin säännöllisenä riippuvuuskäyttönä, jossa käyttäjän tavoitteena on ”normalisoida” itsensä tai ”pitää itsensä terveenä” eri päihteillä oloaan lääkiten (vrt. Malin ym. 2006).

Sekakäyttö fyysisenä itselääkintänä aktivoituu siinä vaiheessa, kun käyttäjä ei enää hae päihteistä elämyksiä, vaan on toimintakykynsä säilyttääkseen pakotettu käyttämään useita päihteitä.

”Opiattien kanssa mä oon kokenu et se sekakäyttö on vähä sellasta, että kun pitää yrittää korjata sitä paha oloo, niin sit se sekakäyttö tulee siihen. Et mun on pakko petraa itteeni, et enhän mä voi mennä tonne. Et tätä mä en voi enää vetää ku mä oon tän näkönen. Et mutsille tai mihin nyt ootkaan menossa. Ei pysty hoitaa asioita. Ja sit koitat vähä korjaa itteä. Et mulla se on ainakin ollu sitä, että kyllä se sekakäyttö on semmosta korjailuu ollu. En mä oikeesti, jos nyt vähän mieltii, ni ei niistä hae mitään tiloja, et se on vaan sitä olon korjaamista.” Käyttäjä, mies

Psyykinen itselääkintä

Myös *psyykinen itselääkintä* on useille haastatelluille sekakäyttöä määrittävä lähestymistapa.

Sekakäyttöä perustellaan elämän takaiskuilla, kuten potkuilla, eroilla, firman kaatumisella tai asunnottomaksi ajautumisella.

Tilanteisiin liittyvät tunteet turrutetaan päihteillä.

Sekakäyttöä koskevissa tutkimuksissa havaittu:

- kun käytöllä haetaan helpotusta erityisesti negatiivisten tunteiden kohtaamiseen, ongelmakäytön todennäköisyys on suuri (Boys & Marsden 2003).
- Kaoottisen käytön yhteys traumaattisiin kokemuksiin ja negatiivisten tunteiden turruttamiseen (esim. Koski-Jännes 1998; Granfelt 2003; Väyrynen 2009; Virokannas 2013).

Käyttäjien tulkinnoissa sekakäyttö on merkityksellistyy kriisin ratkaisumallina, jossa turvaudutaan päihteisiin psyykkisesti kuormittavien tilanteiden käydessä ylivoimaisiksi.

”Kyl se mun elämässä, ja hyvin monen muunkin mitä oon seurannu, niin sit ku kaikki menee päin vittua. Sit ku tulee semmosia asioita, mitä et enää pysty käsitteleen, niin sit sä rupeet yksinkertaisesti sekakäyttöä päihteitä.” Käyttäjä, mies

Riippuvuuskäyttötulkintaa haastavat määrittelyt: juhliminen ja itsetutkiskelu

Pienessä osassa haastatteluja sekakäyttö ymmärrettiin osana *juhlamista ja hauskanpitoa*

- Selitys pienelle osuudelle: viihdekäyttäjät eivät miellä omaa käyttöönsä sekakäytöksi.
- Aineistossa on vaihtelua sen suhteen, miten hallittua sekakäyttö juhlimiskontekstissa on.
- Käyttö voi olla uteliaisuuteen perustuvaa kokeiluasteella tapahtuvaa viihdekäyttöä, mutta myös päihdehakuista käyttäytymistä, jolloin juhlatunnelma on kiinni siitä, miten sekaisin ollaan.
- Toisaalta sekakäyttö saattaa olla pyrkimystä oman hauskanpidon maksimointiin kokeilemalla ja käyttämällä vieraampia aineita. Toimintaa ohjaa tällöin elämyksellisyys ja riskinotto sekä omien rajojen koettelu.

”Meillä kehittyi semmonen tosi tiivis kaveriporukka jossa käytettiin paljon pilveä ja sitte myöhemmin alettiin käyttää muitaki huumeita. Ensin se oli tietenki sitä savua ja sitä kaljaa ja viinaa ja niiden sekakäyttöä. Aina oli bileet joissa oli paljon ihmisiä, se saatto olla joku ihan pikku kämppä, jossa ahtautui 60 tyyppiä sinne sisään. Oli sellasii tosi hyviä ystäviä, joilla justinsa oli sitte tietoa kaikista muistaki huumeista. Ensimmäisenä tuli tietenki lääkkeet mukaan että syötiin jostain salaa lääkekaapista jotain opiaattilääkkeitä, Tramaleita syötiin ja juotiin kaljaa ja poltettiin pilveä. Ja muistan senki elävästi, ku sen teki ekan kerran ja sitte makas jossain sängyllä vaan ja sitten joku hyvä musa soi taustalla. Se oli ihan uskomatonta, se oli semmosta että mistään muusta asiasta ei voi saada semmosta oloa itelleen, ei mistään muusta.” Käyttäjä, mies

Itsetutkiskelu

Kun käyttäjien sekakäytön määrittelyn perusteena on itsetutkiskelu, käyttö merkityksellistyy tietoisena, harkittuna ja hallittuna itsensä kehittämisen ja syvemmän itseymmärryksen tavoittelulla.

Käyttö on hallittua, tavoitteellista tajunnan laajentamista ja ajatusten tuulettamista rentoutuneessa ja vapaassa ilmapiirissä.

Itsetutkiskelun yhteydessä haastattelemamme käyttäjät korostavat poikkeuksetta sitä, että käyttötilanne on täysin heidän hallinnassaan ja tästä syystä usein suhtautuvat sekakäyttö-terminiin vieroksuen.

- kerronnassaan korostuu päihdetietoisuus ja syvä analyysi käytön tavoitteesta ja merkityksestä.
- Kun sekakäyttö merkityksellistyy eksistentiaalisena ja henkisenä kysymyksenä, käyttökokemusten ja erilaisten aineyhdistelmien analysointi muistuttaa tieteellisestä analyttista ajattelua.
- Käytön hyötyjä ja haittoja pohditaan objektiivisesti sekä tehdään näkyväksi sen riskit ja rajoitukset.

Esimerkki eksistentiaalisesta käytöstä

”Ja sit mun mielestä sekakäytössä on se vahva, et käytetäänkö ittersä päihdyttävästi vai käytetäänkö sitä tietosessa mielessä. Koska jotkut ihmiset vaikka, esim. ketamiini, mää en oo itte kokeillu sitä, mutta jotkut sanoo, että ketamiini mikä on hevosten tainnutuslääke, niin monet käyttää sitä LSD:n kanssa yhdessä. LSD:kin on sen tyyppinen huumausaine, että sitä voi käyttää hyvinkin erityyppisessä mielessä. Et monet käyttää sitä, kun lähtee baariin ja toiset käyttää sitä päästäkseen lähemmäs Jumalaa, tämmöstä totuutta tai kehittäkseen itseään tai jossain Sveitsissä muun muassa sitä käytetään terapiakäytössä. Sillä hoidetaan potilaita tai vaikka niiden lapsuustrauvoja tai jotain tämmöstä. Lähetään tietosesti purkamaan jotain vyyhtiä. Ja eheyttäkseen psyykettä. Niin sitte vaikka jos siihen lisätään ketamiini, niin se saattaa vahvistaa sitä efektiä, ne aineet yhdessä. Yhdessä tuottaakin jonkun tietynlaisen tilan ja kuulemma se on hyvinkin positiivinen tila minkä ne tuottaa yhdessä.” Käyttäjä, mies

Yhteenvetoa
sekakäytöstä ja
suhtautumisesta siihen

Kontrollin menetys hallitsevin tapa suhtautua sekakäyttöön

Käyttjähaastatteluissa *kontrollin menetys* on hallitsevin sekakäytön määrittelemisen perusta.

- sekakäyttö yhdistyy välinpitämättömyyteen omasta elämästä.
- sekakäyttö merkityksellistyy addiktiivisena käyttönä, johon liittyy runsaasti negatiivisia mielikuvia ja leimaavia selitysmalleja.
- Yleinen ja hallitseva käsitys addiktioista on, että ne ovat oire heikosta tahdonvoimasta ja itsekontrollin menettämisestä (esim. Sulkunen 2007).
- Leimaa laajemminkin suhtautumistapaa sekakäyttöön (myös niissä yhteyksissä, jossa käyttö ei ole addiktiivista)
- Huomion arvoista on, että sekakäytöstä puhutaan usein kolmannessa persoonassa ja siihen tehdään erontekoa, siinä mielessä sekakäytöllä on huume kulttuurin sisäisessä hierarkiassa alhainen status ja asenteet sitä kohtaan ovat kielteisiä.

Sekakäyttö määrittyy riippuvuuskäytöksi

Kuvauksesta tulee ilmi päihteiden käyttöön sosiaalistuminen, jossa identiteetin rakentuminen sekakäyttäjäksi tapahtuu vaihe vaiheelta.

Sekakäyttö asettuu viimeiseksi vaiheeksi, jossa sekakäyttö näyttäytyy riippuvuuskäyttönä ja sen mukaisena toimintana, rikollisena elämäntapana ja elämän kapeutumisenä aineiden hankinnan ja käytön ympärille

Elämä keskittyy vain nykyhetkeen ja siinäkin sen näkyvämpiin piirteisiin. Hyvänolon sijaan päihteistä haetaan normaalia olotilaa, jotta päivä saadaan käyntiin. Päihteet ovat elämän keskusaktiviteetti, elämä rakentuu niiden ympärille

Pohdintaa asenteista ja mielikuvista

Sekakäyttö näyttäytyy ongelmakäyttönä, johon suhtaudutaan negatiivissävytteisesti sekä ammattilaisten että käyttäjien puheessa.

Sekakäyttö nähdään ensisijaisesti riippuvuus- tai ongelmakäyttönä, jossa korostuu huono-osaisuus, elämän kaoottisuus ja monenlaiset sosiaaliset ongelmat.

Sekakäyttö määrittyy tällöin huumeuran viimeiseksi ja ei-toivottuksi ajautumispisteeksi.

- Tämä kuva vastaa hyvin pitkälti sitä, mitä Tammi, Pitkänen ja Perälä (2011) piirsivät tutkimuksessaan huono-osaista helsinkiläisistä huumeiden käyttäjistä. Tämänkaltaisiin käyttötapoihin liittyy runsaasti vakavia haittoja.
- Laittomien huumeaineiden, lääkkeiden ja alkoholin yhteiskäytöllä on merkittävä rooli esimerkiksi huumeisiin liittyvissä kuolemista ja huumerattijuoppoustopauksissa (Salasuo & Vuori & Piispa & Hakkarainen 2009; Karjalainen 2010).

Eroja ja kovia arvoja korostava yhteiskuntakehitys vahvistaa olosuhteita sekakäyttöongelmien kasvulle.

Asenteet ja mielikuvat III

Kansainvälisissä tutkimuksissa sekakäyttö ei hahmotu yksinomaan ongelmaorientoituneena ilmiönä vaan se nähdään uudenlaisena tietoisesti ja tarkoitushakuina käytön muotona (Quintero 2009; Boeri ym. 2008; Grov. ym. 2009).

- Aineistossamme tästä on viitteitä satunnaiskäyttäjien tulkinnoissa.
- Ammattilaisten tulkinnoissa riskitietoinen ja tavoitehakuinen sekakäyttö eivät tule juurikaan näkyviksi.

Kyse olla siitä, ettei tällaisia käytötapoja olla kulttuurisesti valmiita ottamaan keskusteluun, vaan päihteille, erityisesti huumeille annetaan ”hyvän vihollisen” rooli (Christie ja Bruun 1985).

Lopuksi

Keskustelu vaarallisiin, harmeja ja kärsimystä aiheuttaviin toimintoihin liittyvistä hyvinolontunteista on edelleen tabu.

Tarja Pösö (2009) on pohtinut, että voisiko näihin toimintoihin hyvinolontunteista ja tavoitteellisista päämääristä keskustella harmien, haittojen ja kärsimysten rinnalla vähäksymättä niitä tai luomatta uskottavuusongelmaa sosiaalityölle tai muulle auttamistyölle.

Luonteva jatkokysymys: eikö moninäkökulmainen tietämys ilmiöstä, joka selvästi tuottaa harmeja ihmisen elämään, lisää ymmärrystä ilmiöön liittyvistä houkuttavista tekijöistä, kuten hyvinolontunteista, elämyksellisyydestä ja eksistentiaalisista lupauksista.

Lopuksi II

Tiedon merkitys:

- Erilaisten käyttötapojen ja niiden merkitysten tiedostaminen ja näkyväksi tekeminen lisää ymmärrystä kuntoutuksen tai tuen tarpeessa olevan henkilön tilanteesta.
- Parhaimmillaan tällainen tieto siirtyy osaksi ihmisten mielikuvia ja voi vähentää leimaavaa asennoitumista ja moraalista paniikkia.

Tietämättömyydestä puolestaan voi pahimmillaan johtaa siihen, että erilaisia käyttötapoja ei tiedosteta ja käyttäjiä kohdellaan yhdenmukaisesti huomioimatta elämäkokonaisuutta ja aineiden käytön merkitystä siinä.

Mielikuvat heijastuvat yhteiskunnallisiin asenteisiin ja niiden muuttaminen tapahtuu asiallisen ja monipuolisen tiedon sekä keskustelun kautta.

Huomioitavaa, että esim sekakäytön/päihteiden käytön mielihyvälöttömyydestä ei sosiaalitieteissä juurikaan puhuta vaan tarkastelussa on useimmiten riskit, haitat ja ongelmat. Biotieteissä mielihyvä on sen sijaan tutkimuksellinen lähtökohta

Kiitos huomiostanne!

